

הגאון הרב מנחם מן שך זצ"ל

חיים של מסירות נפש (מתוך נאום)

רבותי, מורגל בפי הבריות לבאר, שענין "מסירות-נפש" על קדוש ד', הוא למות ולהרג על קדוש ד'. וזהו, על פי מה שאמרו בסנהדרין (עד, א), "כל עבירות שבתורה, אם אמרים לאדם עבור ואל תהרג ויעבור ואל יהרג, חוץ מעבודת כוכבים וגילוי עריות ושפיכות דמים". ולהלן שם אמרו: "אריז"ח לא שנו אלא שלא בשעת גזרת המלכות, אבל בשעת גזרת המלכות, אפילו מצוה קלה יהרג ואל יעבור".

אמנם, כשנעמיק בענין נווכח, שענין "מסירות נפש" על קדוש ד' טומן בחובו ענין נוסף, נעלה ביותר. והוא לחיות על קדוש ד'! והיינו, כי הן אמת, שדבר גדול הוא עד מאד למות ולהרג על קדוש ד', אבל רצון התורה, שלא רק ברגע מיתתו ימסור האדם את עצמו על קדושת שמו יתברך, אלא לאורך כל שנות חייו, ימסור האדם את עצמו על קדושת ד'. ואדרבה, הלא התורה אמרה: "ושמרתם את חוקתי ואת משפטי אשר יעשה אותם האדם וחי בהם" (ויקרא יח, ה). ודרשו חז"ל "וחי בהם – ולא שימות בהם" (יומא פה, ב), היינו, שרצון ד' יתברך הוא שהאדם יחיה עם קיום המצוות ולא שימות על קיום המצוות, כי התורה מייקרת את ערך החיים, ולפיכך אמרו "המאבד עצמו לדעת אין לו חלק לעולם הבא" (סנהדרין) אלא שעל אותן שלש עבירות חמורות – ובשעת גזירה על כל המצוות – חייב למות על קיומן, אולם ביסודו של דבר, רצון התורה הוא שהאדם יחיה עם קיום המצוות ולא שימות בהם, אבל התורה דורשת מאתנו שדוקא החיים, צריכים שיהיו חיים של מסירות-נפש על קיום המצוות.

ומאי משמע חיים של מסירות-נפש? – הנה החיים, הלא מלאים קשיים ונסיונות, ובפרט אצל היהודי השומר תורה ומצוות, הרי על כל צעד ושעל בחיים הוא מתנסה, זה מותר וזה אסור, ולא מה שהוא רוצה – אפשרי ומותר, ועל הכל הוא מוכתב, מה לעשות ואיך לעשות. ומי שעומד בנסיון, מי שעובר את נסיונות החיים בעמידה איתנה, זהו מוסר-נפש על רצון ד'!

ברשותו האדיבה של הרב צבי יברוב.

והנה, בעולם אנו רואים, כי אנשים מוסרים את נפשם ונהרגים על דעותיהם, על דעות שבדו מלבם. מליוני איש מוסרים את עצמם על דעות שבדה לו מאן דהוא מלבו, כדוגמת הקומוניזם והסוציאליזם, ומנהלים הם את חייהם על פי הדעות הללו ונהרגים הם על הדעות הללו. יושב לו אדם בחדרו, וכותב סדר חיים והנהגה לציבור, והציבור מתנהג על פי דבריו ומוסר נפש עליהם. ומי יאמר להם שאכן יתכן לחיות חיים שכאלה, וכי אפשר לנהוג כך וכך ולחיות בצורה שכזו, ואף על פי שהדבר אינו ודאי, הם מוסרים עליו את נפשם. ולמה זה, לא תהיה תורה שלימה שלנו כשיחה בטלה שלהם, ומדוע לא ימסור יהודי עצמו ונפשו על רצון התורה, כל ימי חייו, כפי שאותם בני אדם מוסרים עצמם ונפשם על שיטת חיים שבדו מלבם.

וכאמור, רצון התורה, הדורשת מן האדם, שיחיה את חייו מתוך מסירות-נפש לקיום התורה והמצוות. כי הרי התורה מייקרת את החיים, וחפצה היא שהאדם יחיה, "וחי בהם – ולא שימות בהם", אלא שרצונה היא שהאדם ינהל את חייו על פי התורה, כי היא המלמדת ומורה את דרך החיים – "ותלמדם חוקי חיים".
ודבר זה דורש מן האדם, שימסור את נפשו ויקריב את עצמו וטבעו עבור קיום התורה בכל עת ובכל שעה, לאורך כל שנות חייו, ועד הרגע האחרון, עד רגע המיתה לא יעזבנה מלנהוג על פיה. אבל לחיות את החיים מבלי שום הקרבה עצמית, ורק ברגע המות למסור את הנפש, זהו נגד רצון התורה. והן אמנם, דבר גדול הוא ליהרג על קדוש ד', אך – כאמור – רצון ד' הוא, שהאדם יחיה על קדוש ד'!

יסוד גדול זה, למדים אנו מדברי הגמרא בברכות (סא, ב), המתארת את הסתלקותו של התנא הקדוש רבי עקיבא. וכך אמרו שם: "תנו רבנן פעם אחת גזרה מלכות הרשעה שלא יעסקו ישראל בתורה, בא פפוס בן יהודה ומצאו לר' עקיבא שהיה מקהיל קהלות ברבים ועוסק בתורה, וכו'. לא היו ימים מועטים עד שתפסוהו לר' עקיבא וחבשוהו בבית האסורים". וממשיכה שם הגמרא לתאר את רגעי האחרונים של ר' עקיבא, שבשעה שהוציאוהו להריגה סרקו את בשרו במסרקות של ברזל, והיה מקבל עליו עול מלכות שמים, ומאריך ב"אחד", עד שיצאה נשמתו ב"אחד".

והנה, אי אפשר לנו לשער כלל את גודל היסורים של ר' עקיבא, שהיו קורעים את בשרו במסרקות ברזל, ור' עקיבא עומד בשלו. הלא, אילו היה משמיע בפני הורגיו איזו שהיא מילת חרטה, הרי ודאי היו עוזבים אותו לנפשו, אך ר"ע אינו חוזר בו, והוא מתקדש בקבלת עול מלכות שמים, ומוסר את נפשו על קדושת ד'. והרי זו מדרגה נישאה למאד, שאין גדולה ממנה.

אמנם, כשנעיין היטב בדברי הגמרא, נוכח שיש כאן הדגשה אחרת לגמרי. שכך הוא לשון הגמרא: "בשעה שהוציאו את ר' עקיבא להריגה, זמן קריאת שמע היה,

והיו סורקים את בשרו וכו', והיה מקבל עליו עול מלכות שמים". חז"ל מציינים כאן בהדגשה, שאותה שעה שהוציאו את ר"ע להורג, היה זמן קריאת שמע, ולפיכך קרא ר"ע ק"ש וקבל על עצמו עומ"ש.

הוא אומר, שמעלת ר"ע לא היתה בזה, שהוא מוסר את עצמו להריגה על קדוש ד', על שנתפס בשעת גזירה, אלא מעלתו היתה, שאף בשעה שהורגים אותו, אינו מניח את קיום המצוה. שמכיון שעתה הגיע זמן קריאת שמע וחובה עליו – כיהודי – לקרוא ק"ש ולקבל ע"ע עול מלכות שמים, אם כן אין זה נוגע לו כלל שגופו נקרע עתה לגזרים, ובשרו נסרק במסרקות של ברזל. כי הלא זוהי חובתו של היהודי, לשמור כל ימיו את התורה והמצוות אף גם מתוך עמידה בנסיונות החיים, ואפילו מתוך נסיונות גדולים ויסורים נוראים. כך חי ר' עקיבא כל ימיו, וכך גם ברגעיו האחרונים, הרי חי הוא, והוא חייב במצוות, וכיון שזמן ק"ש הוא עכשיו, הרי מתנשא מעל כל עוצמת היסורים האוכלים בבשרו, ומקיים את המצוה של קריאת שמע בזמנה ובעונתה.

ועתה אשאלכם רבותי, האם ר' עקיבא מת במסירות נפש, או חי במסירות נפש? הלא ר"ע חי במסירות נפש. כי בזמן שקרא ק"ש, חי היה ולא מת, ואין זה נוגע אם מת אחר כך אם לאו. באותה שעה חי היה, ומסר את נפשו והקריב את עצמו למען קיום המצוה. זוהי חובתו של היהודי וזאת דורשת התורה מאתו, שכל ימיו יחיה במסירות-נפש ויקיים את המצוות מתוך מסירות-נפש והקרבה עצמית, ואף בשעה שמוציאים אותו להורג, גם כן לא יניח את קיום המצוה של אותה שעה, אלא יקיימנה בכל עוז, מתוך מסירות-נפש.

על-פי דרך זו, התנהלו חיי היהודים בכל הדורות. בכל מצב, ואף הקשה ביותר, בו עמדו היהודים, לא נטשו – חלילה – את קיום המצוות. מצד אחד, ידע היהודי כי הקושי גדול, ועל כל דבר הוא מוגבל, על כל דבר הוא מצווה, זה אסור וזה מותר, בזה הוא מחוייב ומזה הוא צריך להתרחק. תרי"ג מצוות ניתנו לנו, שהם למעשה תרי"ג כללים, ולכל מצוה פרטי פרטים. ומסכתות שלימות נמסרו לנו, המורות לנו את הדרך כיצד עלינו לאכול ולשתות, לילך ולישן וכו'. וממילא נתון הוא היהודי בכל עת ובכל שעה בתוך מסגרת המגבילה אותו בחיים, בעוד אשר לשכיניו הגויים היה הכל מותר. אך מאידך גיסא, עם כל הקשיים וההגבלות, הרגיש היהודי מאושר בחיים, ממש כמו גנרל השב מן המלחמה כשהנצחון בידו.

יסוד זה היה מונח בתת-הכרתו של כל יהודי, כי הוא נתון תמיד במלחמה, ומאושר הוא בנצחון, בהיותו מתגבר על יצרו ותאוותו. והעובדה, שלשכנו הגוי אין מלחמה, לא העיבה ח"ו על אושרו של היהודי, כי אדרבה ידוע ידע היהודי שהוא בן העם

הנבחר, ושהוא נכלל ב"אתה בחרתנו", וההכרה ש"מי כעמך ישראל גוי אחד בארץ" מילאה את ישותו והחייתה את רוחו, בידעו את רום מעלתו. ומכיון שכך, שוב לא הביט על סביבתו ועל "טובתו" ו"הצלחתו" של הגוי, ושום דבר שבעולם לא הניחו מלאחוזו בכל עוז בקיום התורה והמצוות, אף גם כאשר נערמו בדרכו נסיונות קשים ומרים.

* * *

הרב צבי ברוב

מסרו נפשם על קדושת השם

במסכת פסחים (דף נ' ע"א) מובא על רב יוסף בריה דר' יהושע בן לוי שנחלה ופרחה רוחו. כששב לעצמו שאל אותו אביו מה ראה שם בעולם העליון? ובין השאר אמר "שמעתי שהיו אומרים: הרוגי מלכות אין אדם יכול לעמוד במחיצתן!"

ובמסכת סנהדרין (דף מ"ז ע"ב) מבואר, שהרוגי מלכות יש להם כפרה מיד, אף אם לא שבו בתשובה. בשם האר"י ז"ל בס' שער הכוונות (דרוש ו' מדרושי ק"ש) הביאו שכתב: "יש קצת תיקון במה שנמסור נפשינו על קידוש השם בכל לב, כי על ידי כן אפילו אין בנו שום מעשים טובים והרשענו עד להפליא, הנה ע"י מסירת נפשינו להריגה מתכפרים עוונותינו כולם ויש בנו יכולת לעלות עד עילאה"... ובשם ספר חסידים (סי' רכ"ב) הביאו, שגם המוסר נפשו בכח, מתכפרים עוונותיו כולם, ואין חילוק בינו לבין מי שנהרג בפועל.